

УДК 370.036-373.67
ORCID за № 6274040
DOI 10.31654/2663-4902-2019-PP-1-123-128

Ян Сяохан

аспірант Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського

**ПРОПЕДЕВТИКА ТИПОВИХ ПОМИЛОК У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВОКАЛУ**

У статті розглядається питання підвищення ефективності вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на засадах формування у них пропедевтичної компетентності.

Мета статті – обґрунтування методики формування пропедевтичної компетентності майбутніх викладачів вокалу у системі музично-педагогічної освіти.

Визначено сутність поняття "пропедевтична компетентність". Пропоновано класифікацію типових помилок майбутнього фахівця за ознаками, пов'язаними з виявленням стратегічного, тактичного та операційно-практичного рівнів їх прояву. До типових помилок на стратегічному рівні віднесено надання переваги завданням технологічно-фонаційного характеру розвитку художньо-виконавських та інтерпретаційних навичок над втіленням художньо-образного змісту творів. До помилок на тактичному рівні віднесено недоліки у плануванні навчального процесу, забезпеченні міжпредметної та внутрішньопредметної координації змісту освіти, формуванню навичок самостійної та творчої діяльності студентів. Недоліки операційно-практичного рівня характеризуються обмеженістю і неадекватністю методів вокально-фонаційного та художньо-виконавського розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва.

Визначено структуру пропедевтичної компетентності викладача вокалу в єдності складників: професійної (музичної та методичної) ерудованості діагностично-моніторингового; прогностично-проективного; рефлексивно-оцінного; коригувально-творчого компонентів. Схарактеризовано типові недоліки в педагогічній діяльності викладачів-початківців за зазначеними рівнями. Представлено методи формування пропедевтичної компетентності майбутніх викладачів вокалу за означеними рівнями їх прояву. Серед них – методи переконання, проектний метод, організація диспутів, творчих змагань, тренінгів для оволодіння техніками діагностики, моніторингу, самомоніторингу та удосконалення педагогічної рефлексії, стимуляції самостійності й пошуково-творчої активності студентів, налагодження внутрішньопредметних та міжпредметних зв'язків, змагання на прояв самостійності й творчої активності студентів.

Ключові слова: викладач вокалу, пропедевтична компетентність, попередження педагогічних помилок.

Актуальність проблеми визначається тим, що глобалізаційні процеси сучасного світу, невинне зростання інформаційного потоку зумовлюють суттєве підвищення вимог соціуму до якості освіти і професійної підготовки майбутніх фахівців, а звідси – і до підвищення ефективності педагогічної діяльності.

У музично-освітній галузі ці тенденції проявляються, зокрема, у стрімкому розширенні музично-інформаційного поля, збагаченні музично-пізнавальних технологій, появі нових тенденцій у мистецькому бутті, що потребує підготовки майбутніх фахівців, здатних до засвоєння оптимальних способів засвоєння навчальної інформації і практичних навичок за стислий час, до самовдосконалення власних художньо-ціннісних орієнтацій і творчої самореалізації.

Проблемам підвищення ефективності музично-освітнього процесу з врахуванням вимог сучасної школи приділяють увагу провідні науковці: А. Козир,

Г. Ніколаї, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Реброва, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Федоришин, О. Устименко-Косорич, С. Шип та ін. Всебічно досліджують цю проблематику і молоді вчені, зокрема: Н. Ашихміна, Л. Воевідко, О. Маруфенко, Є. Проворова та ін. Особлива увага надається підготовці фахівців, які забезпечують вокальну освіту майбутніх учителів музичного мистецтва, адже саме через спів як найбільш демократичний вид музикування відбувається прилучення широкого загалу школярів до активної музичної діяльності. Відзначимо вагомий внесок у справу вокально-педагогічної підготовки майбутніх фахівців – В. Антонюк, О. Лобової, Н. Овчаренко, Г. Стулової, Н. Толстової, Чжан Цзінцин, Б. Штюльмаєра, Г. Хоффмана та ін., в яких обґрунтовуються ефективні методи формування вокально-виконавських навичок і розвитку вокальних здібностей студентів; сприяння художньо-виконавському артистизму майбутніх фахівців, їх здатності до фахового самовдосконалення; питання методики їхньої підготовки до вокально-педагогічної діяльності [4; 7; 8]. Однак накопичений досвід не аналізується з погляду його цінності для обґрунтування поняття пропедевтики типових помилок та розробки методики її застосування у вокально-освітньому процесі.

Мета статті – обґрунтування методики формування пропедевтичної компетентності майбутніх викладачів вокалу у системі музично-педагогічної освіти, яка дозволяє уникати педагогічних помилок або їх мінімізувати.

Під пропедевтикою розуміється здатність до попередження педагогічних помилок (proaideio з грецького – випереджати) [2]. Значущість цього феномену у вокально-викладацькій діяльності зумовлена тим, що у процесі педагогічної практики викладачі-початківці далеко не завжди демонструють здатність уникати очевидних, досить поширених у широкій практиці помилок, що значно знижує ефективність їхньої фахової діяльності. Таке становище викликає певну занепокоєність у педагогічній спільноті, адже помилки взагалі негативно впливають на становлення музично-педагогічних уявлень і вмінь майбутніх фахівців, а в галузі вокальної освіти можуть привести до захворювання органів вокального апарату і до непоправних негативних наслідків (В. Ємельянов, Н. Толстова, О. Уколова та ін. [4]).

Отже, проблема оволодіння майбутніх викладачів вокалу знаннями щодо типових помилок та набуття здатності до їх упередження стає важливим чинником успішної вокальної освіти і досягнення вокально-педагогічної майстерності студентів, їхньої здатності до професійного самовдосконалення впродовж життєвого шляху.

Зазначимо, що під педагогічною помилкою науковці розуміють помилки, які виникають внаслідок ненавмисного порушення норм і закономірностей, що регулюють вокально-освітній процес (Т. Юзефавіус [5]). Їх мінімізації мають слугувати знання про типові помилки, які трапляються в діяльності викладачів-початківців, а також глибока й всебічна загальномузична та вокально-методична підготовка, яка становить основу цілеспрямованого спостереження, науково-методичного прогнозування, рефлексії й корекції фахівцем власних дій та здатності до практичного попередження типових для вчителів-початківців педагогічних помилок. З цього погляду формування у студентів магістратури вокально-пропедевтичної компетентності розуміється як набуття ними здатності до попередження або мінімізації типових педагогічних помилок на засадах усвідомлення психолого-педагогічних закономірностей досягнення вокально-виконавської майстерності, засвоєння систематизованих методичних знань та здатності до їх практичного застосування у процесі роботи зі студентами, розвинутої фахово-рефлексивної свідомості та здатності до самокорекції.

Визначення сутності поняття "пропедевтична компетентність" дало змогу визначити структуру досліджуваного феномену в єдності компонентів: професійної ерудованості (музичної та методичної); діагностично-моніторингового; прогностично-проективного; рефлексивно-оцінного; коригувально-творчого компонентів, сформованість яких сприяє уникненню типових недоліків у вокально-педагогічній діяльності. Задля їх запобігання було здійснено типологію педагогічних помилок педагогів-початківців з класу постановки голосу та обґрунтовано методику формування в студентів пропедевтичної компетентності.

В основу класифікації типових помилок майбутнього фахівця було покладено обґрунтоване Н. Кьон уявлення про три рівні організації навчального процесу:

стратегічний, тактичний та операційно-практичний [3]. За цими ознаками було окреслено обрії рівнів їх прояву у галузі вокальної освіти майбутніх учителів музичного мистецтва. До стратегічного рівня було віднесено найбільш узагальнені характеристики особистості фахівця, а саме – його фахову спрямованість, світогляд, ціннісні орієнтації й потреба, уявлення про власне місце на мистецькій суспільній ниві, здатність до самореалізації творчих потенцій. Прояв цих рис і властивостей у вокально-педагогічній галузі пов'язувався з усвідомленням студентами місця музичного, зокрема вокального, мистецтва для духовного й інтелектуального становлення особистості, мети вокально-професійної освіти майбутніх учителів музичного мистецтва, специфіки художніх та освітньо-мистецьких видів діяльності, уявленні про власне місце у виконанні завдань музичної педагогіки у вихованні прийдешніх поколінь тощо.

На засадах діагностики стану сформованості особистісної позиції студентів магістратури було виявлено, що більшість з них, розпочинаючи педагогічну практику, вважала за головне приділяти на заняттях увагу вокально-фонаційним вправам і меншою мірою – художньо-змістовим аспектам виконавства. Недооцінювали вони і необхідність формування у майбутніх учителів музичного мистецтва самостійності, художньо-творчої активності, виконавського та педагогічного артистизму. Крім того, недостатньо ясно студенти усвідомлювали й важливість спрямованості змісту й методів занять на підготовку до всіх аспектів майбутньої фахової діяльності.

Метами запобігання такого стану слугували переконання, побудовані на засадах роз'яснення та постійного утримання в полі зору завдання розширення ерудованості магістрантів щодо ролі вокального мистецтва як чинника духовного, художнього, естетичного виховання особистості, усвідомлення ними специфіки художнього мислення (як єдності сенсорного, емоційного, інтелектуального та рухово-виконавського компонентів), відмінності побутових та художніх емоцій (зокрема – структурованості останніх, яка слугує основою динаміки їх розвитку), значущість внутрішньої активності співака, його творчої активності, здатності до рефлексії та самокорекції, які мають забезпечувати внутрішню активність студентів та їхню здатність до самовдосконалення.

До тактичного рівня організації освітнього процесу було віднесено оволодіння студентів системою ключових вокально-виконавських та викладацьких компетентностей, здатність їх застосовувати в різноманітних професійно значущих контекстах, рефлексувати і вдосконалювати відповідно до завдань, що виникають у реальній дійсності. Отже, оволодіння пропедевтичною компетентністю тісно пов'язане з усвідомленням значущості прогнозування, планування та моделювання педагогічних дій, переконання в тому, що досягнення позитивного результату потребує дотримання певної логіки послідовності педагогічних дій і методів вокальної освіти, а також формуванням механізмів їх втілення в освітній процес, здатності до їх гнучкого та індивідуалізованого застосування, володіння технологіями самоконтролю й, за потреби, самокорекції своєї діяльності.

З цього погляду головними недоліками "тактичного" характеру в підготовці майбутніх викладачів вокалу було визначено відсутність моніторингу освітнього процесу та діагностики стану сформованості у студентів бажаних навичок і виконавських якостей та неготовність до прогнозування перспектив у вокальному розвитку вихованців. Ці недоліки призводили, зокрема, до нелогічного ускладнення технічних вправ, якості добору навчального репертуару, відсутності системності у комплексі творчих завдань, недостатній індивідуалізації методів їх опрацювання, низькій ефективності внутрішньопредметної координації в змісті занять, їх недостатній спрямованості на виконання завдань педагогічно-практичного характеру.

Для підвищення цього аспекту підготовки майбутні фахівці мали усвідомити принципи організації занять в класі постановки голосу на засадах вироблення логічної й доцільної послідовності постановки завдань у їх спрямованості на професійну підготовку, оволодівати здатністю до обґрунтування обраних методів формування тих чи інших компонентів вокально-виконавської та педагогічної майстерності у їх взаємозв'язку, здійснювати діагностику досягнутих результатів з

метою визначення міри їх ефективності та здійснення, за потреби, корекції власної діяльності.

Розглянемо більш докладно, яким чином забезпечувалась можливість системного планування вокально-освітнього процесу на прикладі упровадження внутрішньо-предметних зв'язків та координації змісту і методів формування вокально-фонаційних навичок. Відомо, що в практиці занять з постановки голосу існує три головні форми співочо-навчальної діяльності: вправи на розспівування, розучування вокалізів, робота над підготовкою репертуару до виконання. Як правило, процес розспівування спрямовується на "розігрів" співацького апарату, а також на формування й закріплення базових вокально-фонаційних навичок, наприклад – на розширення діапазону, вдосконалення співу на опорі, стимуляції рухливості голосу тощо. Натомість надзвичайно рідко використовується третя функція розспівування (за Н. Кьон), яка полягає у цілеспрямованій підготовці конкретного, технічно складного, інтонаційного звороту або вокально-виразного засобу, який передбачається виконувати в запланованому репертуарі. Такими, новими для співака, інтонаційними зворотами можуть, наприклад, бути виконання синкопованих акцентів, пасажів на звуках септакорду, стрибків на широкі інтервали, оспівування звуків мелодії півтонами (тобто – у діапазоні зменшеної терції) тощо. В результаті цілеспрямованого формування навичок їх інтонування, багаторазово закріпленого у розспівах і транспонуванні, значно прискорювався процес розучування тексту твору, створювались умови для концентрації уваги співаків на виконання завдань художнього-виконавського рівня. Звернемо також увагу на те, що це потребувало від викладача не тільки осмислення проблем, із якими стикнеться його вихованець під час розучування твору, а й здатності до переробки інтонаційного матеріалу, самостійного створення гармонізованих вправ, привабливих для виконавця і доцільних з погляду їх корисності.

Помилки на операційно-практичному рівні пов'язуємо з обмеженістю знань стосовно методів вокально-фонаційного та художньо-виконавського розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва, що унеможливило їх адекватність індивідуальним особливостям вокального розвитку студентів. Запобігання цих помилок має сприяти розширенню інформаційно-методичної бази студентів, здатність до порівняльного аналізу й критичного осмислення методичних рекомендацій, здатність уникати так званого "натаскування" і стимулювати самостійність своїх вихованців, їх здатність до рефлексії, пошукової діяльності, прийняття власних рішень, відбору та фіксації винайдених вокально-фонаційних відчуттів та виконавсько-творчого самопочуття.

Аналіз властивості студентам рефлексії та самооцінки продемонстрував, що в оцінці студентами своєї вокально-виконавської майстерності переважали узагальнені оцінки без деталізованого усвідомлення вдалих і невдалих моментів, що свідчить про знаходження студентів на ранніх стадіях формування оцінної свідомості [6]. З цього погляду, важливим завданням вокальної педагогіки є формування в студентів деталізованого оцінного ставлення до власної вокально-педагогічної діяльності та здатність визначати міру корисності застосованих методів і якість отриманих результатів. Завдяки цьому застосування обґрунтованих критеріїв успішності виконання вокально-педагогічної діяльності стає важливим інструментом ефективної реалізації даних рефлексивної свідомості, орієнтованості на досягнення позитивних результатів, здійснення самокорекції і налаштування на подальшу пошуково-методичну й практичну діяльність.

Отже, навчання студентів співу на основі пропедевтики типових професійних помилок повинно базуватися на глибокому усвідомленні мети професійної діяльності, сформованих ідеальних уявленнях про її сутності, готовності до педагогічної рефлексії, постійному моніторингу навчального процесу та діагностиці отриманих результатів, самооцінці та ефективній корекції процесу вокального виконавства і викладання.

Ефективним методом пропедевтики педагогічних помилок, яких припускаються студенти в процесі педагогічної практики та викладачі-початківці, є усвідомлення сутності типових недоліків, їх аналіз, узагальнення та попередження, що дозволяє

студентам досягати результатів за більш короткий час та з більш якісними характеристиками.

Подальшого дослідження потребує обґрунтування логічно-структурних схем як засобу організації вокально-освітнього процесу, спрямованого на системну та всебічну підготовку майбутніх викладачів вокалу до мінімізації або уникнення педагогічних помилок.

Література

1. Грибкова О. В. Проектирование модели образовательного пространства в профессиональной подготовке педагога-музыканта. *Высшая школа: опыт, проблемы, перспективы*. 2013. С. 711–716.
2. Довгодько Т. Особливості пропедевтичної підготовки студентів-іноземців та їх психолого-педагогічна адаптація у науковому середовищі вищих навчальних закладів: матеріали міжнародної науково-методическої конференції. Харьков: НТУ "ХП", 2008. 36 с.
3. Кьон Н. Г. Пропедевтика типових помилок як метод навчання співу студентів педагогічних університетів. *Міжнародна науково-практична конференція "Пріоритети наукових досліджень – 2018: теоретична та практична цінність"*. Варшава, 2018. С. 11–12.
4. Толстова Н. М., Кён Н. Г. Формирование готовности будущих учителей музыки к профессиональному самосовершенствованию в процессе вокально-учебной деятельности. *European Applied Sciences*. 2016. С. 5–6, 35–37.
5. Юзефовичус Т. А. Классификация профессионально-педагогических ошибок: теоретический и прикладной аспекты. *Вестник Московского государственного областного университета*. Серия "Педагогика". 2009. № 3. С. 95–99.
6. Basel D., Rützel J. Die pädagogische Diagnostik in der Berufsausbildung. [Educational diagnostics in vocational training] In: *Berufsbildung*, 2005, 94/95, С. 33–38.
7. Stühlmayer B., Hoffmann G. *Stimme–Be–Stimmung*. München: Verlag DeBehr, 2011.

References

1. Hrybkova, O. (2013). *Proyektirovaniye modeli obrazovatel'nogo prostranstva v professional'noy podgotovke pedagoga-muzykanta*. [Designing an educational space model in the professional training of a music teacher]. *Vyssshaya shkola: opyt, problemy, perspektivy – High school: experience, problems, prospects*. 711–716 [in Russian].
2. Dovhod'ko, T. (2008). *Osoblyvosti propedevtychnoy pidhotovky studentiv-inozemtsiv ta yikh psykholoho-pedahohichna adaptatsiya u naukovomu seredovyshch vyshchyykh navchal'nykh zakladiv*. [Peculiarities of foreign students propaedeutic training and their psychological and pedagogical adaptation in scientific environment of higher educational establishments]. Khar'kov: NTU "KHP" [in Ukrainian].
3. Koehn, N. (2018). *Propedevtyka typovykh pomylok yak metod navchannya spivu studentiv pedahohichnykh universytetiv* [Propedeutics of typical mistakes as a method of teaching singing to the pedagogical universities students]. *Mezhdunarodnaya nauchno-prakticheskaya konferentsiya "Prioritety nauchnykh issledovaniy: teoreticheskaya i prakticheskaya tsennost'" – International scientific and practical conference "Priorities of scientific achievements - 2018: theoretical and practical value"*. Varshava, 11–12 [in Ukrainian].
4. Tolstova, N. & Koehn, N. (2016). *Formyrovanye hotovnosti budushchykh uchyteley muzyky k professyonal'nomu samosovershenstvovanyyu v protsesse vokal'no-uchebnoy deyatel'nosti* [Creation of readiness of future teachers of music for professional self-improvement in vocal education activity]. *European Applied Sciences – European Applied Sciences*. 5–6, 35–37 [in Russian].
5. Yuzefavichus, T. A. (2009). *Klassifikatsiya professional'no-pedagogicheskikh oshibok: teoreticheskyy i prikladnoy aspekty* [Classification of professional and pedagogical errors: theoretical and applied aspects]. *Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo oblastnogo universiteta. Seriya: Pedagogika – Bulletin of Moscow State Regional University. Series "Pedagogy"*. 3. 95–99 [in Russian].
6. Basel, D. & Rützel, J. (2005). *Die pädagogische Diagnostik in der Berufsausbildung*. [Educational diagnostics in vocational training] In: *Berufsbildung*, 94/95, 33–38 [in Deutsch].
7. Stühlmayer, B. & Hoffmann, G. (2011). *Stimme–Be–Stimmung*. [Voice–Be–mood]. München, Verlag DeBehr [in Deutsch].

Ян Сяохан

аспирант Южноукраинского национального педагогического университета имени К. Д. Ушинского

ПРОПЕДЕВТИКА ТИПИЧНЫХ ОШИБОК В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВОКАЛА

В статье рассматриваются проблемы повышения эффективности вокальной подготовки будущих учителей музыкального искусства на основе формирования у них пропедевтической компетентности. Определена сущность понятия "пропедевтическая компетентность". Предложена классификация типичных ошибок начинающего педагога трех уровней: стратегического, тактического и операционально-практического. Представлена экспериментальная методика формирования пропедевтической компетентности студентов.

Ключевые слова: преподаватель вокала, пропедевтическая компетентность, предотвращение педагогических ошибок.

Yang Xiaohang

Postgraduate student, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

PROPAEDEUTICS OF TYPICAL MISTAKES IN PROFESSIONAL ACTIVITIES OF FUTURE VOCAL TEACHERS

The article studies the critical issue of vocal training efficiency for future music teachers based on their propaedeutic competence formation. The purpose of the article is to substantiate the formation of methodology for future vocal teachers' propaedeutic competence development in the system of musical pedagogical education. The article examines the essence of the concept "propaedeutic competence of the future vocal teacher". The typical mistakes of beginner vocalists are classified, grouped on the basis of belongingness to the mistakes of strategic, tactical and operational practical levels. Typical mistakes at the strategic level include giving priority to the tasks of the technical phonation type in the development of artistic, performing and interpretive skills while performing a piece. The mistakes at the tactical level include shortcomings in the educational process planning, the provision of inter-subject and intra-subject educational content coordination, the formation of skills of independent and creative students' activity. The operational practical level mistakes are characterized by the limitations and inadequacy of methods of vocal phonic and artistic performing development of future music teachers.

The structure of the vocal teacher's propaedeutic competence is substantiated in the unity of such components as professional erudition; diagnostic monitoring; prognostic projective; reflexive evaluative; and corrective creative components. The results of the research confirm the quality improvement of master degree students' preparation for vocal instruction by avoiding typical mistakes, logical organization of the educational process, establishment of inter-subject and interdisciplinary connections, stimulation of reflexive self-esteem of their own pedagogical activity, monitoring, self-monitoring, autonomy and creative research activity.

Key words: lecturer, propaedeutic competence, pedagogical mistakes correction.